

Lucian Borić¹

Prikaz knjige

Nikola Brzica, *Suvremeno ratovanje. Asimetrični i hibridni rat u teoriji i praksi*, Zagreb 2022: Despot infinitus, 330 str.

Vojna povijest svojom popularnošću prednjači u hrvatskoj historiografiji, a recentna zbivanja u Ukrajini, koja su ujedno uvelike zaokupila i naš medijski prostor, u kojem je onda niz stručnjaka pokušao analizirati dosadašnji i predvidjeti budući tijek tog sukoba, pokazala su kako rat ne poznaje našu uvjerenost u mir u sadašnjem razdoblju, pa ni na europskom kontinentu. Kad nas je (ili barem veći dio nas) šokirala ruska invazija u veljači 2022. godine, svi smo, prateći medije, više-manje ostali zabrinuti za budućnost Europe, promišljali o mogućim raspletima, ali isto tako imali, temeljem medijskih izvještaja, bar kakvu-takvu predodžbu o omjerima snaga sukobljenih snaga. Ali i taj sukob u Ukrajini, koji će se još uvelike proučavati i kojemu se još, nažalost, ne nazire kraj, a koji je – ako uzmemo rusku invaziju iz veljače 2022. godine kao jednu njegovu veću epizodu – počeo 2014. godine, u mnogočemu ima svoja obilježja koja se uvelike razlikuju od obilježja gotovo svih onih ratova koje je, više-manje svatko od nas, učio u školi. A kako bismo na jedan adekvatan i znanstveno utemeljen način doznali koja su obilježja tog sukoba koji traje od 2014. godine i u kojem se teorijskom kontekstu on kao rat može promatrati, za nas se pobrinuo Nikola Brzica knjigom *Suvremeno ratovanje. Asimetrični i hibridni rat u teoriji i praksi* (Despot infinitus, 2022.). U knjizi je, naravno, obrađen i niz drugih suvremenih ratova, ne samo ovaj u Ukrajini, a Nikola Brzica ne samo da je vrstan teorijski poznavatelj vojne literature – on je ujedno i provodio vojnu dužnost na terenu. Svoju profesionalnu karijeru započeo je stupanjem u djelatnu vojnu službu 2002. godine, gdje je kao časnik Oružanih snaga RH obnašao niz zapovjednih dužnosti, uključujući sudjelovanje u dvjema NATO ISAF operacijama u Afganistanu, a svoj profesionalni raz-

1. mag. educ. hist, boriclucian@gmail.com

voj nastavio je u privatnom sektoru razvijajući se u području informacijske sigurnosti i upravljanju strateškim rizicima. Uz to, autor je većeg broja znanstvenih radova i članaka iz područja nacionalne sigurnosti, a u nastavku ću iznijeti djeliće ove njegove knjige, kao krune njegova dosadašnjeg znanstveno-istraživačkog rada.

Kao što i sam naslov nagoviješta, ova knjiga u svojoj osnovnoj ideji prati asimetrični i hibridni rat, i to u kontekstu suvremenog ratovanja. Autor razmatra asimetrični i hibridni rat u teoretskom i praktičnom dijelu, odnosno, prvo razglaba pojam asimetričnog i hibridnog ratovanja pozivanjem na razne citate i teoretičare, a zatim se okreće praktičnim primjerima odnosno „studijama slučaja“; na primjeru sukoba u Sjevernoj Irskoj (između pobunjeničkih skupina IRA-e i britanskih snaga, str. 63–89) i međunarodnog angažmana u Afganistanu (str. 90–113) razmatra asimetrično ratovanje, a na primjeru nastojanja vodstva Republike Srbije da ostvari „Veliku Srbiju“ u Republici Hrvatskoj (str. 148–216), Izraelsko-libanonskog rata 2006. godine (str. 216–253) i Rata Rusije i Ukrajine (str. 253–301) hibridno ratovanje. Slijedom toga, knjiga je, uz uvod (str. 7–9) i „zaključak“ i smjernice (točnije, „završnu riječ“, str. 311–313), podijeljena na svega tri „prava“ poglavlja – *Asimetrično ratovanje* (str. 27–120), *Hibridno ratovanje* (str. 121–309) i *Teorija rata* (str. 11–25), budući da je u naslovu knjige i pojam „rata“, odnosno mnogima često zanemariv pojam koji također treba teorijski raspraviti da bi se na adekvatan način moglo pristupiti „studijama slučaja“ odnosno primjerima asimetričnog i hibridnog ratovanja.

U prvom „pravom“ poglavlju knjige, *Teorija rata*, autor razmatra, kao što je u prethodnom odlomku već navedeno, sam pojam rata. Točnije, daje teorijski okvir ratovanja, razmatrajući pritom i tradicionalno poimanje rata. Osim toga otvara i pitanje moralnog u ratu te čitatelju obznanjuje temelje međunarodnog ratnog prava. Donosi klasifikaciju „šest generacija ratovanja“, od kojih bih ovdje posebno izdvojio tzv. „četvrtu generaciju ratovanja“, a ta klasifikacija ujedno svakako ima prostora za propitkivanje, na što ukazuje i sam autor (usp. komentare u tablici na str. 24–25). Tzv. „četvrtu generaciju ratovanja“ ponajprije je okarakterizirana određenim pomakom u ravnoteži suprotstavljenih strana koje više ne moraju biti nacije ili države, već mogu biti različiti nedržavni akteri, a upravo zbog neravnoteže kao jednog od ključnih obilježja, ova se generacija

često naziva i asimetričnim ratom nedržavnih aktera (str. 22). U novom globaliziranom, informatičkom i tehnološkom okruženju, u ovoj generaciji ratovanja, male i razmjestive skupine mogu vrlo lako komunicirati, financirati se i djelovati globalno bez državne potpore (isto). Jedna od pretpostavki kaže i da će „četvrta generacija“ biti obilježena, osim tehnološkim dostignućima, i upotrebom nekonvencionalnih metoda, poput psihološkog ratovanja i terorizma (str. 21). Autor naglašava ujedno da i sama ideja hibridnog rata (čiji je primjer rat u Ukrajini od 2014.), koja će detaljnije biti objašnjena u nastavku i na primjeru, u osnovi nije drugačija od koncepta poput „četvrte generacije ratovanja“ (str. 25). Tzv. „četvrta generacija ratovanja“ važna je uopće i zbog suvremenog znanstveno-stručnog promišljanja o ratu – napadom na WTC 11. rujna 2001. u fokus vojnih teoretičara dolazi asimetrija koju koriste disidentske, ekstremističke političke skupine i drugi nedržavni akteri (str. 8), a nakon tog datuma upravo i tzv. „četvrta generacija ratovanja“ doživljava svoj vrhunac (usp. str. 24). Dinko Odak, u recentnoj knjizi koju je nemoguće ne spomenuti pišući osvrt na ovu knjigu Brzice (*Razvoj modernog ratovanja od 1861. do 2020-ih, 2022.*, također u nakladi Despot infinitusa), jer su obojica u otprilike isto vrijeme aktualizirali hibridno i asimetrično ratovanje u hrvatskoj historiografiji, spomenuo je u uvodu svoje knjige da je Američkim građanski ratom (1861. – 1865.) započelo novo doba industrijskog ratovanja koje će potrajati narednih 140 godina, do terorističkog napada na njujorški WTC, kad taj fenomen doživljava korjenitu promjenu u smjeru postindustrijskog shvaćanja i filozofije rata (str. 7). Datum 11. rujna 2001., prema Brzici, i mnogi suvremeni teoretičari uzimaju kao najznačajniju prekretnicu u modernoj povijesti ratovanja (str. 21). Dakle, ponavljam, nakon napada na WTC „četvrta generacija ratovanja“ doživljava svoj vrhunac, tad se radikalno mijenja i shvaćanje rata, a polazeći od toga onda moguće je pristupiti i analizi asimetričnog i hibridnog rata u suvremenom kontekstu.

Poglavlje *Asimetrično ratovanje* jedno je od dvaju stožernih poglavlja. Autor upozorava da, iako se mnogo definicija asimetričnog ratovanja svodi na nerazmjer u primjeni metoda ratovanja između dviju suprotstavljenih strana, asimetrija ni u kojem slučaju ne podrazumijeva razliku u brojnosti ljudstva ili snazi dviju suprotstavljenih strana, već isključivo u primjeni metoda. Asimetrična prijetnja implicira da se jedna strana, zbog

vlastitih slabosti ili jačine protivnika, ne može drugoj suprotstaviti na konvencionalni način, a zbog toga slabija strana koristi oružje i taktiku (oslanjajući se uvelike na element iznenađenja) na neplanirane i neočekivane načine kojima bi mogla poremetiti ili reducirati nadmoć protivnika (str. 27). Prema recentnoj knjizi Dinka Odaka, asimetrični rat odnosi se na onaj rat između dviju brojem, kvalitetom, ili strateškim razmišljanjem neusporedivih grupacija, a asimetrično ratovanje obuhvaća i aktivnosti poput subverzije, terorizma, gerilskog rata, pa i organiziranog kriminala, koje mogu biti i zasebni načini vođenja ratnih operacija u najširem smislu (usp. 2022, str. 77). Iako i Brzica i Odak naginju istom mišljenju, s obzirom na to da je Brzica ipak više teoretski propitao sam pojam asimetrije, kod Brzice je definicija ipak donekle preciznija, što nimalo ne umanjuje vrijednost Odakove knjige na koju sam također jednom prilikom dao osvrt.

U istom poglavlju autor navodi i objašnjava čimbenike asimetričnog ratovanja, koji su redom sljedeći: (1.) politički cilj (str. 30–31), (2.) decentralizirani protivnik (str. 32–35), (3.) sociološki aspekti: ideologija i religija (str. 35–41), (4.) strategijske i taktičke razine sukoba (str. 41–43), (5.) suprotstavljenost kultura (str. 43–44), (6.) napadi na nevojne ciljeve (str. 45–46), (7.) informacijske operacije (str. 47), (8.) psihološke operacije (str. 48–49) i (9.) utjecaj medija (str. 49–50). U kontekstu načina otpora asimetričnom protivniku, autor razmatra značaj obavještajnih struktura, ulogu konvencionalnih vojnih snaga, specijalne snage i njihov značaj, uporabu tehnologije te međunarodni aspekt suprotstavljanja asimetričnim prijetnjama (str. 51–62). Nakon toga se okreće, dakle, ranije spomenutim „studijama slučaja“ na kojima će razmotriti asimetrično ratovanje – primjeru sukoba u Sjevernoj Irskoj (između pobunjeničkih skupina IRA-e i britanskih snaga) i međunarodnog angažmana u Afganistanu.

Poglavlje *Hibridno ratovanje* drugo je od dvaju stožernih poglavlja. Prema definiciji NATO-a, hibridno ratovanje je neklasični vojni pristup koji uključuje specijalne snage, informacijske tehnologije u svrhu provedbe psiholoških i informacijskih operacija i zatraživanja te uporabu nevojnih elemenata s ciljem širenja nesigurnosti i stvaranja unilateralne prednosti okupacijom ili aneksijom određenog područja (usp. str. 122). U teorijskom dijelu, autor razglaba tri modela hibridnog ratovanja (Timothyja McCulloha, dr. Francisa Hoffmana i dr. Phillipa Karbera, str. 132–138), zaključivši kako se njihovi

načini razmišljanja djelomično poklapaju (str. 138). Kako točno hibridno ratovanje funkcionira, možda će se još zornije objasniti primjerom u nastavku.

Jedna od studija slučaja u ovoj knjizi i poglavlju je i Domovinski rat, u kojem autor Srbiju vidi kao hibridnog aktera. Niz je tu argumenata, a u nastavku će dio njih biti iznesen. Budući da pretpostavke hibridnog modela podrazumijevaju da hibridni rat počinje puno prije otvorene oružane agresije, u razoružanju Teritorijalne obrane Hrvatske autor vidi potez kojim su Srbija i JNA stvorile temeljne preduvjete i sebi osigurale značajnu prednost za agresiju koja će uslijediti (str. 172). U okviru utjecaja na lokalno stanovništvo valja izdvojiti pobunjeničko koje je, kao strategiju, Srbija također provodila. Ono što ide u prilog hibridnom karakteru ovoga rata te Srbiji kao ključnom akteru jest da pobunjenički pokret netko mora usmjeravati odnosno vodstvo pobunjeničkog pokreta mora uvjeriti narod u to da je za njegove probleme kriva vlada, ili da je ona izvor njegove nesigurnosti (str. 194), a tu valja natuknuti i da je stvaranje samostalne i neovisne Republike Hrvatske lokalnom srpskom stanovništvu prikazano kao prijetnja, i to sustavnim nametanjem straha od „gubitka privilegija, poput prednosti pri zapošljavanju i sl.“ (usp. str. 193). Tu je, primjerice, i taktika iznurivanja; izvješće CIA-e iz ožujka 1991. godine navodi da je doktrina JNA predviđala upotrebu kopnene vojske i TO u klasičnom gerilskom smislu – iznurivanju, odnosno iscrpljivanju neprijateljskih snaga (dugotrajnom primjenom sile, političkim pritiscima, provedbom brzih i kratkih udara te borbom dok se u potpunosti ne slomi volja protivnika za nastavkom borbe, str. 194–195). Vojno vodstvo JNA aktivno je pratilo politička i vojna zbivanja u svijetu u tom razdoblju – dojmio ih se Zaljevski rat, koji je bio ogromna vojna intervencija uz minimalne gubitke na strani koalicije predvođene SAD-om. Vojni vrh JNA zaključio je, poučen time, između ostalog i da bi JNA mogla izvesti sličnu operaciju (dakle, uz minimalne gubitke) protiv Slovenije i Hrvatske, pod uvjetom da ne dođe do međunarodne intervencije (str. 195). Srbija je provodila i informacijske operacije na teritoriju Republike Hrvatske (protiv Hrvatske, među Srbima u RH radi mobilizacije), na vlastitom teritoriju (među Srbima u Srbiji radi dobivanja potpore u javnosti za vođenje rata) te prema međunarodnoj zajednici (širenje vlastitog narativa u potpori srpskim strateškim ciljevima, str. 197), a tu valja izdvojiti i operaciju Labrador, kada je minirano židovsko groblje i židovska općina u Zagrebu u kolovozu

1991. godine, kao i pokušaj dodvoravanja Izraelu u kojem je Srbija nastojala prikazati Srbe i Židove kao usporedive žrtve holokausta, a Hrvate kao neofašiste (str. 200). Nije naodmet spomenuti i da su „Arkanovci“ imali opremu izraelskog porijekla, te da su čak i etikete na uniformama bile na engleskom i hebrejskom (isto). Tu je i široki plan pod imenom „Opera“, koji je protiv Hrvatske vodila Kontraobavještajna služba (KOS) JNA, a cilj djelovanja Opere je bio međunarodna diskreditacija Hrvatske, ali i stvaranje unutarnje nestabilnosti i nesigurnosti (str. 198). Kao hibridni akter Srbija je davanjem potpore pobunjenicima u Hrvatskoj učinila ih i vlastitim *proxy* snagama (str. 207), a nije tu naodmet spomenuti i da je američki general Dwight Eisenhower *proxy* rat (rat preko posrednika) okarakterizirao *najjefitinijim osiguranjem na svijetu* (usp. Odak, 2022, str. 101). Tu je i hibridna strategija nijekanja vlastite odgovornosti za rat i njegove posljedice – narativ kojim je Srbija nastojala rat u Hrvatskoj prikazati kao spontanu pobunu Srba u Hrvatskoj i građanski rat, a minorizirati svoju ulogu u usmjeravanju djelovanja JNA, srpskih paravojnih postrojbi i postrojbi lokalnih Srba u Hrvatskoj te time skinuti svaku odgovornost sa sebe, tipičan je primjer toga (str. 209). Iako je tu, naravno, još obilje argumenata i primjera, vjerujem da su i ovdje iznesene argumentacije i mišljenja, kao i primjeri, dovoljni da si čitatelj okvirno obznani ideju hibridnog rata, koja bi se u osnovnoj biti možda najbolje mogla svesti na citat Sun-Cua: „Boriti se i pobijediti u svakoj bitci nije vrhunska vještina, vrhunska vještina sastoji se od slamanja protivničkog otpora bez borbe“ (str. 121).

Dok sam nedavno pisao osvrt i na knjigu Dinka Odaka, već sam ju ukratko „usporedio“ s ovom knjigom Brzice, te zaključio kako je, iako obje knjige naginju, dakle, istoj problematici, Odakova knjiga pisana nešto „jednostavnijim“ rječnikom, uz sažete, ali svakom jasne definicije, no i kako je podjednako vrijedna knjiga Brzice zaista opsežna studija, pisana možda za uži znanstveni krug čitatelja. Taj zaključak ću ponoviti i ovdje, ali bilo bi nepravedno samo s time završiti komentar o knjizi Brzice jer ona zaista odiše jako velikom vrijednošću, pogotovo svakome tko će se ozbiljno baviti proučavanjem suvremenog ratovanja. Ova knjiga Brzice ima, naime, jaku dobru teorijsku podlogu, temeljito je obrađen i dovoljan broj primjera, slijedom kojih netko može, prateći teorijska obilježja hibridnog i asimetričnog rata iz ove knjige, promišljati i o brojnim drugim su-

vremenim primjerima rata i tu doprinijeti nekim znanstvenim radom. Veliki plus knjige je definitivno i taj što Brzica, u teorijskim propitkivanjima, ne „žuri“ sa zaključcima, već će radije određena mišljenja, uz odličnu argumentaciju, ostaviti „otvorenima“. Iako, naravno, i Odakova knjiga ima svoju vrijednost jer će jednostavnim jezikom problematiku suvremenog ratovanja približiti i najneupućenijem čitatelju i to prvenstveno zbog svojeg bogatstva primjera na kojima se najbolje uči, u stručno-znanstvenom razglabanju i radovima će se, na istim primjerima, vjerojatno netko prije ipak referirati na zaključke Brzice. Slijedom svega navedenog, ova knjiga ima moju definitivnu preporuku, prvenstveno jer će biti odličan argumentirani materijal budućim istraživanjima.

Lucian Borić